

MARTIN ŠRAJER / 10. 3. 2022

Siréna

Prvním mezinárodním úspěchem naší poválečné kinematografie bylo ocenění *Sirény* (1947) na filmovém festivalu v Benátkách. Sociální drama o stávce kladenských horníků představovalo umělecký vrchol krátkého období mezi zestátněním filmové výroby v roce 1945 a komunistickým převratem o tři roky později.

Po válce došlo v Československu k poklesu kvality i počtu vyráběných filmů. Vysoký standard dál udržovaly zejména adaptace literárních předloh, tvořící až třetinu poválečné produkce. V jejich natáčení pokračoval Otakar Vávra, který zfilmoval například Winterova *Nezbedného bakaláře* (1946) nebo Čapkův *Krakatit* (1948). Jiří Slavíček natočil podle Gogolovy povídky hororovou *Podobiznu* (1947) a Jiří Krejčík debutoval *Týdnem v tichém domě* (1947), který vycházel z Nerudových *Povídek malostranských*. Filmovým zpracováním knižní předlohy na sebe poprvé výrazněji upozornil také Karel Steklý.

Někdejší inspicient Osvobozeného divadla, vymýšlející ve třicátých letech gagy pro Jiřího Voskovce a Jana Wericha, se během války etabloval na Barrandově jako scenárista. Častým realizátorem jeho námětů byl Martin Frič. Pod jeho uměleckým vedením natočil Steklý v roce 1946 hornické drama *Průlom*, navazující na sociální linii československého filmu (např. *Batalion* [1937], *Svítání* [1933], *Takový je život* [1929]). Historicky první titul zestátněné kinematografie vycházel z předlohy Jana Morávka, zasazené do šedesátých let devatenáctého století. Svým tématem dobového sporu mezi zámožnými měšťany a chudými havíři *Průlom* naznačil Steklého budoucí tvůrčí směřování.

Třídní konflikt stojí rovněž v centru knihy české prozaičky a komunistické novinářky Marie Majerové *Siréna* z roku 1935. Steklý si z mozaikovitého generačního románu kladenské dělnické rodiny Hudcových k nelibosti autorky vybral pouze dvě kapitoly. Majerová navíc chtěla klást důraz především na dialogy, zatímco pro Steklého byla

určující propracovaná obrazová koncepce. Film podle jeho představ neměl být upovídaný, ale měl naopak připomínat „prásknutí bičem“. Svou vizi nakonec prosadil.

Steklého druhé ohlédnutí za dějinami dělnického hnutí se odehrává na sklonku devatenáctého století. Hrdiny sociální balady jsou kladenští havíři, kteří začínají stávkovat kvůli nízkým příjmům a nepřijatelným pracovním podmínkám. Přidávají se k nim i zaměstnanci hutí. Nadutý majitel dolů na ně ovšem povolá vojsko. Tragickým symbolem útrap vykořisťované dělnické třídy se stává mladá Emča Hudcová.

Apelativní vyprávění o problémech dělnické třídy s pomocí expresivní kamery Jaroslava Tuzara, tíživé hudby E. F. Buriana a střihu inspirovaného ruskou montážní školou sugestivně navozuje atmosféru průmyslového Kladna. Steklému se podařilo provázat pohnutá individuální dramata se společenskou rovinou, upozorňující na vykořisťovatelské praktiky bezohledných podnikatelů, a zároveň dosáhnout stylové jednoty obrazu, hudby a zvuku.

Přestože byl film natočen v duchu socialistického realismu a rozdělení rolí je v něm poměrně přímočaré, vyznačuje se střízlivým výrazem, autentickou kresbou prostředí a civilním přístupem k postavám. Dělníci, chvílemi jednající s až pudovou živočišností, oproti pozdějším budovatelským dramatům nejsou plakátovými hrdiny. Z hereckých výkonů byl vysoko hodnocen zejména naturalistický projev Marie Vášové v roli matky Hudcové.

V československých kinech měla *Siréna* premiéru v dubnu 1947. O necelý půlrok později se o ní díky uvedení na osmém ročníku benátského festivalu dozvěděl zbytek filmového světa. K zařazení filmu do soutěže ovšem došlo až na poslední chvíli. V prvním výběru nefiguroval. Do hlavní soutěže byly za Československo nominovány pouze *Čapkovy povídky* (1947) od Martina Friče. Teprve na popud člena československé filmové delegace A. M. Brousila byla do Itálie narychlo odeslána také kopie Steklého filmu. *Siréna* porotu i diváky zaujala nadnárodně srozumitelnou sociální tematikou i vyzrálou filmovou řečí a vyhrála Zlatého lva. Kromě hlavní ceny obdržela rovněž Mezinárodní cenu za filmovou hudbu.

Dvojí ocenění na prestižní zahraniční akci proměnilo film v politický nástroj, jimž byla dokládána vyspělost zestátněné kinematografie. Nápadně politicky angažovaná bude také následující tvorba Karla Steklého, zahrnující vedle dvou filmů se Švejkem také

Temno (1950) podle Aloise Jiráska nebo *Annu Proletářku* (1952). V jejím případě už ovšem na prvním místě nestojí komorní atmosféra a stylistická jednota, ale komunistická ideologie.

Národní filmový archiv nyní opět uvádí *Sirénu* do kin v digitálně restaurované podobě. Restaurování probíhalo ve studiích UPP a Soundsquare. Zdrojovým materiálem pro obraz byl originální negativ obrazu na černobílém materiálu Agfa na nitrátní podložce. Poškozená nebo chybějící okénka nahradil kombinovaný duplikační pozitiv a kombinovaný duplikátní negativ. Zdrojem zvuku se stal původní negativ.

Všechny materiály v NFA obsahují na začátku filmu úvodní titulek „Československý film uvádí“. Jde o titulek, který byl do negativu dodatečně vestřižen, neboť Československý státní film byl zřízen Nařízením vlády č. 72/1948 Sb. s platností od 23. 4. 1948, zatímco *Siréna* byla uvedena již v dubnu 1947. Před zřízením ČSF byly filmy vyráběny pod hlavičkou Československé filmové společnosti. Po zřízení ČSF se stalo nahrazování úvodních titulků ve starších filmech běžnou praxí.

Známe tedy původní znění titulku, ale ne jeho grafickou podobu. Porovnáním úvodních titulků jiných českých filmů z tohoto období bylo zjištěno, že každé titulky byly unikátní, neměly jednotnou grafickou podobu. Původní titulek v české verzi se v žádném z dostupných materiálů nedochoval. Proto bylo rozhodnuto nepůvodní úvodní titulek vyjmout a nahradit jej černými okénky.

Siréna (ČSR 1947), režie: Karel Steklý, scénář: Karel Steklý, kamera: Jaroslav Tuzar, hudba: E. F. Burian, hrají: Marie Vášová, Ladislav Boháč, Bedřich Karen, Naděžda Gajerová, Miloš Nedbal, Lída Matoušková, Josef Bek, Pavla Suchá, Jaroslav Zrotal a další. Československá filmová společnost, 80 min.